

Tenacity and Truth

ויחי תשע"א

8 "Judah — you, your brothers shall acknowledge; your hand will be at your enemies' nape; your father's sons will prostrate themselves to you. 9 A lion cub is Judah; from the prey, my son, you elevated yourself. He crouches, lies down like a lion, and like an awesome lion, who dares rouse him? 10 The scepter shall not depart from Judah nor a scholar from among

2

8-12. Judah. When Judah heard Jacob's rebuke of his three older brothers, he drew back, afraid that Jacob might chastise him over the affair of Tamar. So Jacob called him soothingly, "Judah — you [this word is emphatic] are not like them. You, your brothers shall acknowledge!" (Midrash Rashi). Judah would be the source of Jewish leadership and royalty, of the Davidic dynasty and Messiah.

* So admired will you be by all your brothers that Jews will not say, I am a Reubenite or a Simeonite, but I am a Yehudi [Judahite; Jew] (Midrash). Thus we find that Mordechai, in the Book of Esther, was known as a Yehudi, even though he was from the tribe of Benjamin. Chiddushei HaRim comments that the reason for this honor was Leah's motive in giving Judah his name. She gave it to express her gratitude to God for having given her more than her share [see 29:35]. It is characteristic of a Jew that he thanks God for everything, never feeling that he is entitled to Divine benevolence.

דברים אלו נפתח לפנינו פתח להבנת הברכות שברך יעקב אבינו את בניו לפני פטירתו. ברכותיו של יעקב אבינו לא היו איחולים סתמיים. בברכותיהם של צדיקים היה בהם פתיחת שערי שפע והתקשרות למקור הברכות. אולם כל ברכה של יעקב מותאמת היתה לכל אחד מן השבטים בדיוק בהתאם לסגולותיו הפנימיות.

יש לענין זה כפל פנים. האחד, משום שברכה זקוקה לכלי שיחזיק אותה ויכילנה, ואינו דומה הכלי המחזיק ברכה זו, לזה המכיל את האחרת. מתוך כך, כשביקש יעקב אבינו שברכותיו יתקיימו, זקוק היה למצוא להן את הכלים המתאימים, ואלו ייחודיים היו לכל אחד מן השבטים בהתאם לתכונותיו. אולם, כאמור, יש בענין זה נקודה עמוקה יותר. באשר הכרת

פרשת ויחי

מראש צורים

434

3

חשיבות ברכה זו נובעת לא רק מכך שבה כלולה ברכת כתר המלכות לצנח, אלא משום שאינה מצמצמת בתחום שבט יהודה, אלא היא שורש הטובה לכלל ישראל.

הפסוק הפותח בברכת יעקב ליהודה (בראשית מט, ח): "יהודה, אתה יודוך אחיך", מתפרש בפי חז"ל (עיין תרגום יונתן) לאמור, שכל ישראל יהיו קרויים "יהודים" על שמו של יהודה. מכל שבטי ישראל אף שבט נוסף לא זכה לכך. עם ישראל אינו מכונה "ראובנים" או "שמעונים". רק יהודה זכה ששם הרשמי של צאצאי אברהם, יצחק ויעקב הוא "יהודים", ויש בכך עדות למעמדו המרכזי של יהודה בין השבטים. מתוך כך מתבאר שמברכת יהודה יתברכו כל הקרויים בשמו.

כיון שכן, חשוב לנו ביותר לדעת את טיב ברכת יהודה, שהרי היא יסוד הברכות של כולנו. שומה עלינו לחדור ביתר שאת למעמקי ברכה זו, כאשר בה המפתח גם להכרת הסגולות הפנימיות האמורות לאפיין אותנו.

4

תנאי בסיסי להצלחה בכל תחום הוא בחינה מדויקת של האמצעים שניתן להשתמש בהם להשגת המטרות. התקדמות בכל מישור דורשת התוודעות מוקדמת לכלים האמורים לשמש כאמצעים, ושימוש נכון בהם.

כך הם פני הדברים בתחום החומר. משק מוצלח הוא היודע להעריך כרבעי את המשאבים העומדים לרשותו. גם צבא חייב להיות מודע לכושרו וגם למיגבלותיו. כאשר אלו מוערכים היטב, הרי זה מירשם בדוק לתכנון יעיל של הצעדים הדרושים ויש בכך תרומה ניכרת לצנחון.

דברים כיוצא באלו נכונים גם בתחום הרוח. חכמים קדמונים אמרו כי הברכה הגדולה ביותר לאדם היא בהיותו מודע ליכולתו ולסגולות נפשו. כך הוא יכול לפתח את תכונותיו הפנימיות, ולכוון את כל כשרונותיו וכוחותיו לאפיק החיובי הרצוי. פלוני, המבורך בעושר ובנכסים, צריך לגמול חסד ולהרבות במעשי צדקה, ואלמוני שחונן בשכל ישר ייטיב עם זולתו בעצה טובה. מי שמוגז נאות, שומה עליו להקדין ממאור פניו ומטובו על כל סביבותיו, ואילו רעהו שמטבעו הוא נוח לכעוס ומזגו סוער, עיקר עמלו חייב להתרכז בבטישת היצר הממהר להעלות חימה.

כלי הנפש הייחודיים של האדם היא עצמה ברכה עבורו (וראה המאמר "איש אשר בברכתו" עמ' 440).

לפיכך משנוקקים אנו להבין את פשר ברכות השבטים, נבחין בהן את שני הצירים המשולבים הכלולים בהם: את הברכה, ואת התכונות הפנימיות המהוות את בסיסה.

100 □ RABBI FRAND ON THE PARASHAH 2

6

THE ZOHAR MENTIONS A FRIGHTENING FACT.

When a person is about to pass away, his soul emits a primal scream that can be heard (in a spiritual sense) from one end of the earth to the other. Why? Because shortly before a person's passing, Hashem shows the soul what it was supposed to have accomplished during its sojourn in Olam Hazei. When the soul realizes that it is about to pass on, and it is so far from fulfilling its mission, it screams out in anguish over its failure to fulfill its task.

* Each individual was sent into the physical world to perfect himself or herself spiritually, so that he or she can merit a portion in Olam Haba (the World to Come). Each person is charged with a unique mission, a challenging assignment that only he or she can fulfill. We are granted the necessary tools to fulfill the task at hand: the intellect, financial resources, and specific character traits necessary for our mission. Hashem does not expect us to exceed our potential, but we are expected to use all that He granted us to meet our potential.

7 Unfortunately, many of us fall short in this regard. We waste the tools given to us on meaningless pursuits, or perhaps even meaningful pursuits — but not the ones we were sent here to accomplish. We cruise through life blissfully unaware of our deficit, until that moment immediately prior to death, when it all hits us in one big blow.

Ephraim and Menashe were unique, in that they did not only fulfill their potential by succeeding as children of one of the *Shivtei Kah* (Tribes). They exceeded their potential. They were born as children of a *shevet*, but they each ascended to

the level of a *shevet*. Yaakov gave Ephraim and Menashe the status of their uncles, the *shivtei Kah*.

* When we bless our children that they should become like Ephraim and Menashe, we are hoping that their souls should never need to emit the primal scream described by Zohar. We wish them success in fulfilling their mission, and perhaps even exceeding their potential, so that they can joyfully move on to their rightful place in *Olam Haba*.

8 ועדיין קשה אם כל המעלות של השבטים היו טבעיים אצלם, מה היה החידוש של יוסף שהתגבר על אשת פוטיפר הרי זה היה מטבעו להיות קדוש ופרוש, ומדוע זכה למלכות, והים נס מפניו וכו'. וכן יהודה שהודה ברבים, ובגלל הודאה זו זכה למלכות בית דוד מה הרבותא שלו אם זה היה כוחו וטבעו, ולא עשה שום דבר למעלה מן הטבע. *

9 אלא אומר ר' ירוחם: מכאן למדים אנו יסוד נפלא במידות האדם, שאין דורשים מהאדם לשנות את מדותיו ולהגיע למה שאין בו, אלא דורשים מהאדם לשמור על מעלותיו הקניות אצלו בטבע, לשמור עליהם ולחזקם כראוי, ומתוך זה יתהפך לטוב בכל, ואף מידותיו הרעות ישתנו לטוב.

10 ה' יתברך נתן לכל אחד מידה טובה מיוחדת בטבע ושום אדם לא יוכל להשיגו במידתו הטובה הזו, ואם האדם ישמור ויחזק את מידתו הטובה, בכך יוכל לשלוט על כל מידותיו ולכוונם כראוי, זה מן מפתח שפותח שערי קדושה וטהרה ומדות טובות לאדם. ויש לזה רמז בחז"ל (שבת ק"ח:) שהאמוראים היו שואלים אחד לשני איך במאי זהיר טפי, כלומר לכל אדם יש מידה מיוחדת שאליה יש לו נטיה חזקה ביותר, ובה הוא מכיר את בוראו, ובה הוא צריך להחזיק וכך יעלה ויתעלה.

11 אמנם האדם הפשוט אינו מודע למידתו הטובה משום שאינו שם לב למדותיו וטבעיו ואינו עושה חשבון מה טוב אצלו ביותר מה פחות ומה גרוע ולכן אינו יודע ממדותיו כלום, אך האדם השלם ששם אורחותיו, והמושלים ביצרם האומרים בואו חשבון, אלו יכולים לדעת את מידתם המיוחדת ויוכלו לעבוד בה ולהתעלות. (וע"ע עלי שור ח"א דף קמז).

12 ומעתה נבין יותר את ברכת יעקב לבניו. יעקב בירך כל אחד ואחד לפי כוחותיו, והראה לכל אחד מהי מידתו המיוחדת לו אם זו מידה טובה או רעה, ואין לך ברכה גדולה מזו שאדם יודע מהו כוחו המיוחד ומה הם מידותיו הטובות, או שידע מידתו הרעה המיוחדת לישמר ממנה ועי"ז יוכל לעבוד את ה' ולהגיע לשלימות. וזו ברכה גדולה מאוד שאדם יוכל לכוון את כוחותיו.

11 וכן אמר שלמה המלך ע"ה (משלי כב, ו) חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יוקין לא יסור ממנה, דהיינו שיש לחנך את הנער ע"פ דרכו כלומר לפי כוחותיו וטבעיו ולא לדרוש ממנו מה שאין בכוחו לעשות. ואם יש בו מידה רעה יש לכוון אותה לטוב. וכמו שאמרו חז"ל (שבת דף קנז.) מי שנולד במזל מאדים יכול להיות או שוחט או מוהל או שופך דמים. זאת אומרת יש בו שורש וכה לשפוך דם, אפשר להצמיח שורש זה לרע ביותר, ואפשר להצמיחו לטוב ביותר ולקדש את כוחו על ידי מצות מילה או מצות שחיטה.

12 ולפי זה מובן איך מתאימה תוכחה עם ברכה, בתוכחה זו יעקב גילה להם את מידתם המיוחדת, ומה צריכים לתקן ומה צריכים לשפץ.

13 שמעון ולוי גילה להם שנגועים במיחזק הכעס ופתרוןם להתחלק ביעקב, פי' שבט שמעון יהיו סופרים ומלמדי תינוקות כדי שיהיו נפוצים, ושכחו של לוי יהיה מחזר על הגרנות לתרומות ומעשרות (עי' רש"י מט, ז) וכך יהיו מחולקים זה מזה ולא יתאחדו להזיק כפי שעשו בשכם.

ועוד גילה להם יעקב אבינו ע"ה שיש טעות גדולה במידות. לפעמים אדם חושב שעוסק בדבר טוב ומתחת זה מסתתרת מידה רעה כמו ראובן שחשב לתבוע עלבון אמו, ומתחת היתה מונחת מידת הפזיזות וראובן לא הרגיש בה, ויעקב גילה לו אותה. וכן שמעון ולוי דאגו לאחותם וזה מעשה טוב אך מתחת היתה מונחת מידת הכעס, ויעקב גילה להם זאת כדי שיעבדו על המידות ולא יטעו בהם.

13 יהודה לא ידע את מידתו הטובה של מודה על האמת ברבים, והוא פחד שמא יוכיחו יעקב ונרתע לאחוריו, ויעקב אבינו גילה לו זאת ואמר לו שמור על כוחך זה וכן תוכל להיות מלך, כי מי שמודה על האמת יכול להצליח ומלכותו תתקיים בידו, אבל אלו שפיהם מלא שוחד ושקר סופס ליפול, קושטא קאי שיקרא לא קאי, לאמת יש רגליים, לשקר אין רגליים.

יששכר שידע מהי מנוחה, לא בחו במנוחת הגוף אלא "ויט שכמו ל'סכול" עול תורה - זוהי מנוחת הנשמה. ובולון, מידתו חסד עם לומדי תורה ובה יצליח. דן מתאים להיות דיין. יוסף נזיר אחיו, פרוש וקדוש, ובמידה זו יכול להתעלות. [וכאן המקום להוסיף שיוסף מעיד על קדושתו של יעקב, שבוכות קדושת

18 ונראה לבאר, שמפני שראובן חלוק היה עם שאר השבטים כבר מתחילה על פסק הדין שיוסף חייב מיתה, וכמו שמצאנו בפסוקים, שם שמיד חלק על אחיו ואמר "אל תשפכו דם", וכוונתו היתה להשיבו אל אביו, ולכן הן אמנם שיש לו שכר גדול, אך אינו דומה ליהודה שסבר בתחילה כהשבטים ונשתתף עמם בפסק ההלכה שחייב מיתה, ואח"כ חזר בו ואמר מה בצע, ועל חזרה זו שכרו גדול לאין שיעור, שהרי עביד אינש לאחוזקי בדיבוריה.

כלומר: שמטבע האדם למצוא כל מיני טעמים שונים ומשונים, כדי לקיים את דברו ולהראות צדקתו, ולא להודות בטעותו, וכ"ש יהודה שהיה מלך על אחיו כמבואר בחז"ל, והרי קשה שבעתיים להודות, כדאמרו חז"ל, אי מלכות אמרה עקרנא טורי, עקרה טורי ולא הדרא בהו (מלנין ו) והיינו שטבע המלכות לעמוד על דיבורה ולהתעקש על קיומו, מחמת שהוציאה מפיה דבר, ולא נאה למלכות לא לקיימה, ומעתה יהודה שהיה מלך ואעפ"כ

גבורתו במעשה פוטיפער, היה אצלו מצד הטבע, משום שהיה בטבע פרוש וקדוש. וכן יהודה אתה יודוך אחיך — את אודיתא ולא בהיתתא, מעלתו זו של הודאה רביים היתה לו מצד טבעו. וא"כ לכאורה מה כל הרעש הזה שעי"ז זכה למלכות וכו', והלא לא היה זה אצלו אלא דבר טבעי? ולמדנו מזה דבר נפלא, שרק ע"י שמירת מעלותיו הקטנות אצלו בטבע בלבד זוכה האדם לכל שלמותו וזכותו, משום שבאמת כל יסוד עבודת האדם אינו אלא במעלות הטובות אשר הגם אצלו בטבע, שאם רק ישמור עליהן ירחיק בהן כראוי שלא יזוז מטבעיו הטובים, מתוך זה יגיע לכלל תכלית שלמותו, שכולו יתהפך לטוב ואף טבעיו ומדותיו הרעים יתהפכו לגמרי לטוב.

כל אדם ואדם יש לו מעלה מיוחדת שנהנה אצלו בטבע בתכלית הטוב, עד שבמעלה זו אינו משיג כלל את חברו המושחת ומקלקל, וכמו איש מתוך שלועג על חברו המושחת במדה של כעס ומתכעס על כל דבר קטן, ולעומת זה חברו הכעסן יש לו מדה אחרת טובה שבמדה זו הוא הנהו מושחת. שלכל אדם ניתנה מדה זמעה מיוחדת שעלידי מעלה זו ישנה ויהפך עצמו כולו לטוב, ובהו היא כל עבודתו, שמתוך זה ישיג את כל שלמותו".

כשהיה נראה לו שטעה, חזר בו ואמר מה בצע, הראה בזה את כח האמת הגדול שטמון בו, ולפיכך זכה בברכת יעקב.

15 וזה לעומת זה: גם מצד המדות הרעות ישנה אחת אשר בה אנו מקולקלים ביותר. ומסתמא מעמקי הציירה הוא שהותאם אופי כל אדם לתעודתו בחיים כן, שריוקא מעלתו הטבעית המיוחדת תוכל להכריע את המדה הרעה השרשית אשר בו. מי שהצליח לעמוד על מעלתו העקרית ועל השחתתו העקרית זכה לדבר גדול: מעתה הוא יודע, מה ה' אלקיו דורש ממנו.

כל בר-דעת חייב לערוך לעצמו את תבנית מדותיו, שתהיה סדורה לפני עיניו, וידע כי זהו הצלם הרוחני שלו, וזאת תהיה צורתו כביאו ליום הדין, אם לא יתקן עד אז את הצריך תקון.

אחרי הבירור הממושך ינסה לרשים בפנקסו את תבנית מדותיו בצורת מעגל המדה הטובה העקרית למעלה, המדה הרעה השרשית למטה. לדוגמא:

19 ואמנם כשנדייק בפסוק, נמצא שכן מדוקדק בפסוק, דהנה התורה כתבה בהימנעותו של יהודה מהשתתפות עם האחים במעשה המכירה ואת הצלתו את יוסף, במילים "מטרף בני עלית", וע"פ המתבאר מדוקדקים הדברים הפלא ופלא, שהרי מעלתו של יהודה לא היתה רק בכך שהציל את יוסף, אלא בכך שעלה ממכירתו, והיינו שאחר שכבר הסכים עם האחים, עלה אח"כ וחזר בו מפסקו, ועל כך נתברך.

אמונה

מעמיק	אוהב חסד
מודה על האמת	סבלנות
סדר	נטיה לבדידות
הסתפקות	ותרן
אוהב שיתח	קפידה
קלות ראש	כעס
אהבת אכילה	תאוה
תאוה	שפלות
שפלות	אכזריות

עצלות

ובזה יובנו המשך דברי רש"י באופן נפלא, דבהמשך דבריו כתב חז"ל, מטרפו של יוסף שאמרת מה בצע, וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממנו, לפיכך כרע רבץ וגו'. ולכאורה הם שני ענינים חלוקים, בפסוק האחד ענין הצלתו של יוסף, והשני ענין הודאתו במעשה תמר, ואילו רש"י כתבם כענין אחד. וע"פ דברינו מבוארים הדברים בפשטות, דאמנם יסוד אחד יש כאן, והוא מידת האמת שהכריחה את יהודה להודות, שעל זה עיקר שכרו בהצלת יוסף, על שהודה ושינה את דעתו כשאמר מה בצע, וזהו אף ענין מעשה תמר, שהודה ואמר צדקה ממני, ולכן כרע רבץ וגו', שעל כן זכה למלכות, בגלל מידת האמת שהיתה בו.

16 המדות הרשומות ב"שעון המדות" הן, כמובן, רק אלה שאנו מרגישים בהן ביותר — בכח ישנן בכל אדם כל המדות כולן, למאות ואולי לאלפים.

18 והנה ידוע שכרו הגדול של יהודה על שהודה במעשה תמר, ואמרו מקרא זה "יהודה אתה יודוך אחיך" — לא אמרו אלא כנגד צדיקים שכונשין את יצרם ומודים במעשיהם, שכל המודה במעשיו זוכה לחיי העולם הבא, שנאמר "זובה תודה יכבדנני", וכן אתה מוצא ביהודה שהודה במעשה תמר, א"ל הקב"ה, אתה הצלת תמר ושני בניה מן השריפה ואת יוסף מן הבור וכו', חייך שאני מציל מבניך וכו'. דבר אחר, יודוך למלך עליהם בעוה"ז ובעוה"ב ועמדו מלכים וכו', "ידך בעורף אויבך", א"ל, בני, הקשית ערפך וביישת עצמך במעשה תמר, תזכה שתהרוג אויבך וכו', עיי"ש (כ"ל) שיטה חלקה לכר"י פ"ב.

17

לב	וידוי	שלום	תלם
----	-------	------	-----

20 הנה ראינו שכרו הגדול של יהודה בשני העולמות, על שהודה במעשה תמר, ולכאורה תמוה, וכי יכל יהודה שלא להודות?! והרי רוצח גמור של שלושה נפשות יחשב, ומי הוא זה אשר מלאו לבו לרצוח ג' נפשות כשהוא יודע שהוא אשם, וק"ו בן בנו של ק"ו כשנפשות אלו הם כלתו ושני בניו, שיי. ואם קיבל שכר על הודאה זו, ע"כ שעמד בנסיון קשה שלא להודות. ואנו תמהים, וכי מה היה יכול לעשות?

מטרף בני עלית. מטרפו של יוסף שאמרת מה בצע (כ"ז).

התירוץ הוא, שהיה יכול לעשות חשבונות!!! שהן אמת אם לא אודה ירהגו שלושה נפשות, אך מאידך, אם אודה יהיה כאן חילול ה'... ומה עם "זילותא דבי דינא"... ובזיון המלכות וכו', סיבות רבות היו יכולים לעלות בלבו של יהודה, לא רק שלא צריך להודות, אלא שפשוט "אסור" להודות! ומה שנוגע לרציחתם של החפים מפשע, אפשר "להסתדר" עם הענין בצורה אחרת, יהודה שהיה אב בית דין, היה מכריז שלאור הנתונים החדשים שהגיעו לבית הדין, איזה חותמת ופתילים, התערער יסוד הפסק, והוא מבקש פרק זמן של המתנה לפני ההוצאה לפועל, שהוא שריפתם של הנידונים, כדי להתבונן מחדש בענין, ואז, למצוא אמתלאות שונות וספקות מחודשות כדי לערער על הפסק, ומחוסר וודאות לפוטרה משריפה! ובכך הם לא ישרפו חינם, וגם לא יספוג את הבזיונות, ושלוש על ישראל.

יש להבין, מדוע זכה יהודה שיברכנו אביו על כך שעלה מטרפו של יוסף ע"י שאמר מה בצע, ואף שמצינו שנענש על כך שלא גמר את המצוה, שהיה לו להביאו על כתיפיו אל אביו (ולא ילקוט ויכא קמ"ד) עם כל זה ברכו יעקב, ואילו ראובן אף שהכתוב מעיד בו "למען הצילו מידם", מ"מ לא זכה עקב כך לברכת יעקב? ואף שלא הצילו ראובן לבסוף, הלא נאנס בזה, שכבר מכרוהו האחים קודם שהספיק לבא ולקחתו, ולכה"פ מגיעה לו ברכה כמי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה שמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

21 כל הענין היה מסתדר על הצד הטוב ביותר באופן זה או במעין זה, אם יהודה היה חושש לבזיון ובגין כך היה מתחיל עם "החשבונות" ... והכל היה נראה אחרת, אבל הוא לא עשה חשבונות אלא מיד קם והודה.

ונצייר לעצמינו לאיזה בושא הכניס יהודה את עצמו, יושב שם בב"ד שם בן נח, יצחק אבינו, ויהודה (ממנו נסה לא, יט), ומרשיעים את תמר בעוון המחייב שריפה, ומן הסתם ה"ספרא דבי דינא" ג"כ לא היה קטלא קניא, וסתם סקרנים מן השורה לא חסרו... כולם נאספים לראות את "הרבנים" ואת שריפת הנידונים, וברגע האחרון, "היא מוצאת" לישרף, יהודא רואה את הסימנים - ומיד - מודה ומכריז בקול, "צדקה ממני", וההמון שמסביב שואל זהו יהודה שופטינו?! הוא עצמו "בעל המעשה", ומי יודע שבאונס היה [וכדאמרו שרמז ה' למלאך הממונה על התאוה].

*נקל להבין את הבושא הנוראה שהכניס יהודה את עצמו באותם רגעים, כשעמד והכריז "צדקה ממני", ולמה עשה כן? מפני שזהו כח האמת, לא ללכת בדרכים עקלקלות! להיות ישר וכנה עם עצמו, לא להיות אחד בפה ואחד בלב, ולאומרו תיכף ללא כחל ושרק, להודות לגמרי, ומיד!

שהרי כל סטיה קלה מהמציאות כמו שהיא, כבר אינה "אמת", וכל מה שאינו האמת הגמור, הרי הוא שקר, וגם לא להודות מיד אינו אמת, שהדבר נראה בנתיים מעוות. ומעתה אין זה פלא שזכה יהודה דוקא שיקראו עם ישראל על שמו - יהודים - דהלא חותמו של הקב"ה אמת, וראויים ישראל

להיחתם בשמם בחותמו של הקב"ה, ומכיון שחותמו אמת נקראו יהודים על שם הודאה זו, שסימלה את עומק מידת האמת, ואת עומק מעלתה בגבורתו הנוראה של יהודה, שהכריז מיד ובייש את עצמו לעין כל, ואמר צדקה ממני!

ובאמת אצל בני ישראל אין זה קשה כלל להכיר ולהבחין בין דבר שהוא אמת לבין השקר, באשר הוא טבוע בהם בעומק ליבם, הקושי הוא "להודות", לכוף את עצמו ולהתבייש, ומפני שקשה לו לאדם להודות ולהתבייש, לכן עוטף את האמת עם תירוצים שונים ומשונים, ומשכנע את עצמו לפעמים באמת, שהאמת הוא שהתירוצים המשונים הם האמת! וכך מסתובב לו האדם עם תירוצים "אמיתיים" ורוגע לו בנפשו.

בשביל האמת צריך להתכופף

ידוע מה ששאל הבעש"ט על הפסוק "אמת מארץ תצמח" (תהלים פ"ה) אם האמת צומחת מן הארץ, צריך א"כ להיות שהאמת תהא מרובה ומצויה, וקל להשיגה כמו התבואה שצומחת לרוב, ולמה איפוא האמת נעדרת? אלא עונה הבעש"ט, נכון הוא שיש הרבה אמת, שהרי צומחת היא מן הארץ, אך על הארץ היא, וכדי להשיגה צריך "להתכופף", וקצת להתבייש לפעמים, ולזאת אין כל אדם מוכן להקריב...

עכ"פ הוא אשר למדנו, "אמת" - הוא לא לעשות "חשבונות", להיות ישר ואמיתי, והרי מפורש בפסוק (קמ"א ז) "האלקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים", - "החשבונות" הרבים הם סתירה לישרות, ובריאת האדם נעשתה בישרות, וישר פירושו לא לסטות לצדדים כלל, ומתי יוצא האדם מן הישרות ובורח מן האמת, הוי אומר, כשמתחיל לחשב "חשבונות רבים"!

תמו תפארת שמשון • ביאורים

24 "הנשמה נבראה ממקום רוח הקדש, שנאמר 'ויפח באפיו נשמת חיים', ונחצבה ממקום טהרה, ונבראת מזוהר העליון מכסא הכבוד, ואין למעלה במקום קדשי הקדשים שקר, אלא הכל אמת, שנאמר (ירמיה י) 'זה' אלקים אמת'. והאלקים עשה את האדם להיות ישר, וחותמו של הקב"ה אמת, וכתוב (תהלים קא) 'דובר שקרים לא יכון לנגד עיני'. ומי שהוא זוכה להתבונן בדברים אלו איך שהנשמות נחצבות ממקור האמת, יעשה כל עניינו באמת, ולא יכניס שקר במקום קדושת האמת".

"לכן אמר הפסוק 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת' (תהלים קמ"ה), כי הקב"ה שהוא אמת מתקרב למי שקוראו באמת".

← "מי שאינו מדבר אלא אמת יחיה ויאריך ימים וינצל, וסמך לדבר מה שאומר הפסוק 'זה' אלקים אמת הוא אלקים חיים ומלך עולם, ואם לא ידבר אלא אמת ינצל כל ימי חייו, דכתיב (מלאכי ב) 'תורת אמת היתה בפייה ועולה לא נמצא בשפתיו וגו' כי מלאך ה' צבאות הוא".

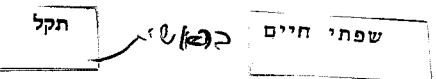
"והמדבר אמת אין מעלה כמוהו, וכן כתיב (תהלים קיט) 'ראש דברך אמת', ונאמר 'מדבר שקר תרחק'. גם הרמיזות של האדם יהיו אמת, כי שכר האמת גדול מאד".

* "לכן ירגיל עצמו לילך באמת, וילמד תורה וידע האמת, שיוכל לעשות המצוות

על אמיתתן וכהלכתן, ולעולם יהיה על האמת ואל תבוש לקבל האמת מאיזה אדם שיהיה אפילו מקטן שבקטנים ונבזה, אפילו הכי קבל את האמת ממנו, כי מרגלית טובה שהיא ביד קטן ונבזה, אפילו הכי חשובה היא המרגלית".

"ועתה שהארץ הגלות בעוונותינו הרבים יותר מדאי, יש לישראל להבדל מהבלי העולם ולאחזו בחותמו של הקב"ה שהוא אמת, ולקדש עצמם אף במותל להם ולא לשקר לא לישראל ולא לגוי, ולא להטעותם בשום ענין, שנאמר (נפתי ג) 'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית'".

"הרחמן ידריכנו באמתו ויביאנו לחדריו להגיע לאור העליון, אשר שם חביון עזו וצבי תפארתו", ע"כ לשון ה'ארחות צדיקים', והדברים נוקבים ומחייבים.

מבואר בחז"ל שהודאה על האמת והודאה על הכרת הטוב שניהם שורשים אחד, המתבטל בפני הנותן ומכיר לו טובה, ואינו מבליט את עצמו [כוחי ועוצם ידי], וגם הרי מגיע לי וחייב לתת לי, ומודה שקיבל, וכפי כח ההכרה אצלו שקיבל כך. הוא גם נותן תודה והודאה, כיון שא"א להודות על הכרת הטוב אם לא קודם מודים על האמת ע"י שמכיר שבעצם לו מגיע לו, כך גם הודאת בע"ד נובעת מתוך ההתבטלות והכרת האמת, "מדוע אין אדם מודה על האמת? שמא ההודאה תקטין את אנכיותו, ומאותה הסיבה ג"כ אינו מודה על הכרת הטוב. שגם הכרת הטוב היא מבטלת את אנכיותו.

The Art of Jewish Prayer

Prayer of Thanksgiving 275

The Concept of Thanksgiving

The Hebrew word for thanksgiving is *hodaah*. This word also means "to admit" or "to acknowledge." Rabbi Hutner said that every expression of thanks that one person gives to another is really a form of admitting.¹ People sometimes have difficulty saying "thank you" to another person because it implies that the first person needed the second. People who are very arrogant don't want to admit that they need something from someone else. Thus, thanking someone is related to the idea of admitting something. In the Modim prayer, we admit that we need God and that we appreciate everything He gives us. It is much easier for us to believe that we independently accom-

יהודה אמת יודיך אמת (מט, ח)

ובתרגום יונתן בן עוזיאל: "יהודא אנת אודיתא על עובדא דתמר, כן לך יהודון אחר, ויתקרן יהודאין על שמך".

יש בדברים אלה חידוש נפלא ונמרץ. אנו רואים שהשם "יהודי" המיוחד לעם קודש, הוא מפני מידה זאת של מודה על האמת, ועל שם כח ההודאה אנו נקראים יהודים.

מידת האמת היא מהמעלות הגבוהות ביותר, ובפרט הכח להודות במצבים שבהם ידנו על התחוננה, ומי שעושה כן, השם "יהודי" שמורה על מלכות וגאון, נאה ויאה לו. ונביא מספר 'ארחות צדיקים' במעלת מידת האמת:

33

נפשו מושפעים בהרבה ממידת הגאווה והגאון ובקשת הכבוד, אם בגלוי אם
בנעלם. ורק המקבל בשוויון נפש אם יקלו בכבודו ועיריכוהו פחות מערכו, ואם
כשיכבדוהו ועיריכוהו בתואר נכבד אין לו בזה שביעות רצון, יש בהתנהגותו
משום עונה."

זהו שאמר דוד המלך ע"ה "חגור חרבך על ירך גבור הדרך והדרך". "צלח רכב
על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך" (תהילים מה, ד ה). "חגור חרבך
על ירך גבור, ראוייה למושל ומנהיג מידת הגבורה והתקיפות, הדרך והדרך" ואף
נאה היא לו. אבל "צלח רכב" היינו הכח הפנימי המנהיג ומדריכו הוא על דבר
אמת, ולא האנוכיות החזקה וכח העוה והגאווה. וכשינהג בדרך זו תהא לו
ענוה צדק, ולא ענות שקר, כי אין חפצו בהנהגתו לצאת ידי הבריות ולמצוא חן
בעיניהם. וכשמרכבותיו יהיו דבר אמת וענוה צדק, יגיע ליתורך נוראות ימינך,
שימצא את תכסיסי המלחמה הנכונים ויצליח בדרךיו.

כרע רבץ כאריה מראש צורים

35

צעדו של יהודה היה יותר מסתם מעשה טוב ונאה. ההודאה בכשלונו
דורשת מן האדם הרבה פוחות נפש, אולם המשמעות העמוקה של הודאה
זו היא, שהמעשה העגום שאירע לא פגם באישיותו. אמנם באותה שעה,
היה יהודה במצב של שכיבה, שלא במלוא גובה שיעור קומתו, אולם גם
שכיבה זו היתה כארי. האריה גם כשהוא רובץ בשום פנים אי אפשר
לטעות ולהחליפו בכל בעל חיים אחר, גם אז הוא בולט כמלך החיות.
כן ביאר ה"שפת אמת" (תנייא) משמו של ה"חידושי הרי"ם":
* כי כוחו של יהודה, אפילו בשעת שפלות, שהוא שוכב, הוא כארי ולביא, שכן
היה במעשה תמר שהודה ולא בוש.
יש לך אדם שכשלונו מפילו לזרעות היאוש, ומכאן ואילך כולו כנחתם
בחותם הכשלונו. אצל יהודה היה המצב שונה. הוא לא הניח לירידה
הזמנית שתכתיב את מהלכו הבאים. יהודה השכיל להתנער מהמעידה,
הודה בחטאו וביקש לפתוח דף חדש.

ברוח דברים אלו מכאר הרבי ר' בונם מפשיסבא גם את עומק פשר
העובדה המסופרת בתורה שאחרי מכירת יוסף היה יהודה עסוק בנשיאת
אשה. הוא מסביר כי אחר שיוסף נמכר בעצת יהודה לישמעאלים, חש
יהודה כי כל עולמו חשך עליו וכל עבודתו עלתה בתוהו. אולם הוא לא
התייאש והחליט להתחזק ברוחו. על כן ביקש להתחיל מן ההתחלה ולשאת
שוב אשה, כפתיהה לעליה מחדשת על דרך המלך. אכן, רק מי שרובץ
ושוכב כארי הוא המסוגל גם לקום ולהתנשא כארי וכלביא.

36

דרך בעורף אויבין

יש מי שכישלון חד פעמי גורם לו להתמוטטות מוחלטת. החטא אינו
מטופל על ידו כיאות ועלול להטותו כליל מן המסילה ולהורידו במורד.
סגולתו של יהודה בלטה בעובדה שידע להתעלות מעל כשלונו
ולהישאר בבחינת ארי ולביא. ה"שפת אמת" הסביר בשם סבו ה"חידושי
הרי"ם שעדות לכך מצויה בשמו של יהודה. השם "יהודה" מכיל בקרבו
את כל האותיות של שם הוי"ה ובנוסף לכך את האות דל"ת. אמר

כחך נאסו חרף

34

ונאמר "יהודה אתה יודוך אחיך כו" ע"י בילקום. שכל המתגבר על
יצרו ומודה על מעשיו שזוכה לחיי העוה"ב. למדנו מזה שאין אדם מודה על
חטונו אא"כ התגבר על יצרו, ולא הגיח לו להטעותו ולכסות הרעה בסוכות
אחרות מדומות.

וכ' הריש"ו ז"ל בשם האבן עזרא "שלפי מה שהאדם מכיר את יצרו. כב
בה במדה מכיר את יוצרו. פי' שעד כמה שיבחין להנצל מהטעאת יצרו כעכר
זה יבחין האור מן החושך, האמת מן השקר, וידע אותו ית'.

37

ה"חידושי הרי"ם" שיש בכך רמז לכוחו של יהודה, שאפילו בהיותו במצב
של דלות, לא ניתק עצמו מן השכינה ושם שמים היה עימו במלואו.
אולם לא זו בלבד שהכישלון לא הנמיך את קומתו של יהודה, אלא
שדוקא ממנו הוא הוסיף תעצומות לעבודת הבורא. הכישלון עשוי להוות
לאדם ספר מוסר חי, שיוכיח. לו מה עלול לקרות באם לא יהיה עירני
במידה מספקת כלפי יצרו המנסה להתגבר עליו. בצורה כזו החטא עצמו
עשוי להיות למנוף להתעלות.

על ענין זה אמר דוד בתהלים (נא, ה): "כי פשעי אני אדע". בספר "פנים
יפות" פירש הדברים לאמור, שמכל פשע למד דוד ע"ה להוסיף דעת, על
ידי חזרתו בתשובה. העוון והפשע נעשו אמצעים לקנין דעת ה'.

גם לקח זה נלמד מיהודה. דוקא מיירידתו הוא שאב תאוצה לעלות
מחדש על דרך המלך. גם היצר הרע שימש בידו ככלי עזר לעבודת הבורא,
באשר אף הוא נרתם לטייע ליצר הטוב. בכך פירש ה"שפתי צדיק" את
האמור בהמשך ברכת יעקב ליהודה "דרך בעורף אויבין". האחזיה בעורף
האויב מביעה לא רק התגברות עליו, אלא תפיסה בעורפו עד כדי משיכה
אל המנצח. זו היתה דרגת יהודה, שמהחטא הפיק לקח להתעלות.
לזה גם רומז הכתוב "מטרף בני עליה", דהיינו שדוקא על ידי מכירת
יוסף נתעלה יהודה ביותר. אמנם באותה שעה הורידו האחים את יהודה
מגדולתו, אולם בפנימיותו, דוקא אז התעלה יהודה והתעצם ברוחו.

38

זרינות הנהפכים לזכויות

על בחינה זו העידו חז"ל (ברכות לד, ב) כי "במקום שבעלי תשובה עומדים
אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד".

הסברים שונים ניתנו לאימרה זו של חכמים. הרמב"ם (הלכות תשובה פרק
ז, הלכה ד) מסביר שאין לבעל תשובה ליפול ברוחו:

...ולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו.
אמרו חכמים: "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד
בו". כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשים
יצרם יותר מהם.

לדברי הרמב"ם עדיפות השב בתשובה מתבטאת בשכרו הגדול יותר,
ושכר זה אמנם מגיע לחלקיבאשר יש במעשיו משום כבישת היצר, ולפום
צערא אגרא.

אכן מדברי הספרים הקדושים מתבאר שלא רק ששכרו של בעל תשובה
רב יותר בכמותו מזה של הצדיק הגמור, אלא שאיכות אישיותו עדיפה
ומעולה יותר. ה"תניא" ממשיך את התשובה לחבל שנקרע ונקשר בשנית.
מעלה החבל חזק ביותר ויש לו הרבה יותר סיכויים להחזיק מעמד, כאשר
הקשר מכפיל את החזק. כזו גם מעלת עדיפותו של מי שחטא ושב, על
פני מי שלא חטא אף פעם.

39 יתר על כן, לא זו בלבד שבמעשי מצוותיו יש משום כפיית היצר, ולא זו בלבד שאישיותו מתחזקת יותר, אלא שאפילו חטאי העבר נוקפים מעתה לזכותו, כדרך שאמרו חז"ל שבזמן שאדם עושה תשובה מאהבת הבורא הודונות נהפכים להיות לו כזכויות.

הפיכת הודונות לזכויות מוסברת בכך שכיון שלאחר מעשה האדם שב בתשובה ואישיותו נתעלתה, נמצא שבעקיפין, דוקא החטא גרם לעלייתו, ולפיכך אף הוא נחשב לזכותו. אלא שכמו כן דברים אלו אמורים רק במי שלא הניח לחטא להשתרש בו ושאף להתעלות ממנו, כדרך שעשה יהודה.

גם בדרך טבעית ניתן להיווכח שלעתים יש לכישלון השלכות חיוביות. עינינו הרואות שמה שלא יעשה הלימוד הרגיל, פעמים שנעשה על ידי שגגה או כישלון שאובחן כדבעי, בדרך שתנוק לעולם לא ילמד להלך על רגליו אלא אם כן יתנסה בהליכה שיש עמה מעידה, כך גם המבוגר לעתים יקוק לשגיאה כדי שזו תעמידנו על האמת. גם ידע חשוב, אפשר שייקלט בצורה שטחית בלבד, ותועלת קליטה זו

40 הינה מוגבלת ומפוקפקת. קליטה רדודה הינה סגולה בדוקה לשיכחה מהירה, וכמו כן עלול השימוש בידע זה להיות שגוי ובלתי מדויק. דוקא המכשלה היוצאת מתחת ידי אדם, משעה שאדם עמר עליה, מסוגלת להחזיר את המידע הנחוץ לרובים העמוקים יותר של כלי הקליטה. מובן מאליו שלקליטה יסודית כזו ישנה עדיפות פי כמה.

אולם במיוחד נכונים הדברים בתחום ההתעלות הרוחנית. בתחום זה אין העיקר קליטת ידע בלבד, אלא פיתוח אישיותו של העוסק בתורה. השתלמות האישיות נקנית דווקא על ידי ההתנערות מן הכישלון. כאשר אדם נוכח בטעותו, מודה על האמת ומבקש להתנער ממשוגתו, זו הסגולה היעילה ביותר לכך שדברי תורה ייקלטו בו ויעשו לחלק מאישיותו.

על כגון זו כבר אמר מיכה הנביא (ו, ח): "אל תשמחי אויבתי לי, כי נפלתי - קמתי, כי אשב בחושך - ה' אור לי". לפי פשוטו, מקרא זה מלמד כי נפילה אינה סוף פסוק, ניתן לקום ולהתנער ממנה, וגם הישוב בחושך עשוי לצאת מאפילה לאורה.

אולם חז"ל (עין "ילקוט שמעוני" לתהלים פרק ה) דרשו מקרא זה כמין חומר, בהצביעם על עומק נפלא שבדברים. הם אמרו: "אלולא נפלתי - לא קמתי, אלולא שישבתי בחושך - לא היה ה' אור לי". דווקא הנפילה עוזרת לצאת מעמק הבכא, ודווקא הישיבה בחושך היא המסייעת להתרוממות כפולה ומכופלת.

41 יתגבר כארי לעבודת הבורא

לקחים אלו אדות ההשלכות החיוביות שניתן להפיק מן הכישלון לימדנו יהודה. הוא שהוכיח במעשיו כי אפשר להפוך ירידה למנוף לעליה, וגם במצב של שכיבה ניתן להתנהג כארי.

על שום מידתו זו יהודה זכה לנור המלכות לעד, ובגללה הוא גם זכה ששמו הפך לסמל ההיכר של ישראל. ואמנם כשם שנאמר על יהודה כי "כרע רבץ כארי", כך חזה בלעם על כלל ישראל (במדבר כד, ט) ש"כרע שכב כארי וכלביא מי יקימונו".

* כמי שקרויים בשמו של יהודה, מצויים אנו לאמץ לעצמנו את מידותיו התרומיות, שהרי, כאמור, כל כשלונו לא היה אלא בשבילנו, ללמדנו שנוכל להתעלות גם אם נפלנו. אף עיקרון זה כלול במאמרו של יהודה בן תימא (אבות ה, ב): "הוי עז כנמר... וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים".

45 We see that by means of the fall, the subsequent ascent is being prepared. This is like digging the foundations of a building. First one must go deep into the earth; only afterwards can the structure rise in all its beauty.

The chassidim are very mistaken when they think, at times, that they have suddenly fallen in their *avodas HaShem*. This is not really a fall at all. It is precisely because they are ascending from level to level that all the old obstacles—the desires, confusions, fantasies, doubts and impediments—reawaken and attack again. A person must constantly work to subdue the barriers on every level. The truth is, this is not a fall at all.

Likutey Moharan I:25

Our world is a place of constant change. And so, as part of this world, we must learn to accept the basic terms of creation—at times to be up and at times down. A person who denies this truth, who desires a life that is always up, is denying the very basis of creation, and in this lies the cause of most of our troubles and disappointments in *avodas HaShem*.

It is important to know that just as our souls descend into this world to fulfill a unique and exalted purpose, so too, every "descent" that we experience, such as apathy or despair,

serves a unique and exalted purpose. A person must encounter just such a difficulty, at just such a time, yet continue to affirm his faith in God.

The Convert Who Came to Hillel and Shammai

There is a famous story in the Talmud about a gentile who came to Shammai the Elder and asked to be converted to Judaism—on the condition that he be taught the entire Torah while standing on one foot. Shammai chased him away with a builder's rod. Subsequently, he went to Hillel, who agreed to his request.¹

→ The Maggid of Mezritch explains this incident in a way that reflects what we have said. That gentile wanted to become a Jew, but only if he could do so without having to experience life's ups and downs. He wanted to stand perpetually "on one foot," as it were, with none of the low points. By chasing him away with the builder's rod, Shammai was hinting to him that this is not the structure of creation. We descend into this world to build and repair. We must experience ups and downs as an integral part of God's plan. If the convert couldn't concede to this, if he couldn't agree to the terms of creation, then there was no reason to accept him, and so Shammai pushed him away.

However, it is not enough to merely accept the downswings as a part of life; we must come to appreciate them as our greatest opportunity for growth in *avodas HaShem*.